

УДК 342.8:342.25

DOI: 10.33990/2070-4038.27.2021.239196

Кіянка Ірина Богданівна

*доктор політичних наук, доцент кафедра європейської інтеграції і права
Львівського регіонального інституту державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України*
ORCID: 0000-0002-3100-7796
e-mail: kiyanka@i.ua

МІСЦЕВІ ВИБОРИ-2020 У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Акцентовано увагу на особливостях виборчої кампанії до місцевих рад у контексті сучасних викликів (електоральних вподобань, популістських слоганів, політичних інгредієнтів бренду). Звернено увагу на програми політичних партій та ідеологій і їх місце у соціально-політичному житті українського суспільства. Зауважено, що, на відміну від традиційних ідеологічних систем, популізм залежить від особливостей різних національних політичних культур, конкретної сукупності обставин соціально-економічного та політичного життя певної країни.

Ключові слова: популізм; вибори; місцеве самоврядування; демократія; глобалізація.

Постановка проблеми. В останні роки спостерігається розквіт популізму. На нашу думку, важливим чинником є теперішнє політичне банкрутство українських лівих сил, пов'язаних, так чи інакше, із радянським минулим. Найвпливовіші з них, Соціалістична партія та Комуністична партія, по-різному ставилися до демократії, української незалежності та європейської України, і причини їхніх невдач різні, але брак помітних сил лівого спрямування у партійному спектрі сучасної України є фактом. В умовах зосередження влади у руках центристів і правочентристів суспільний запит на соціальну справедливість, рівніший доступ громадян до основних соціальних благ втратили звичні у попередні десятиліття механізми політичної репрезентації. Тому до цієї теми звернулися саме популісти, заповнюючи спорозжнілу соціально-політичну нішу [1].

Як зауважив відомий економіст В.Геєць, вибори досить часто виграють популісти, а реалізують соціальні та економічні програми економісти. І важливим чинником цих програм є лінія порційного прагматизму для здорової соціальної та правової держави, що починається з місцевих територіальних ініціатив [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Цій проблематиці свої дослідження присвятили: В.Геєць, І. Куян, Л. Легін, М. Ліскович, О. Майданик, Т. Подорожна, Б. Махончук, О. Ющик.

Насамперед доцільно з'ясувати, в чому збігаються позиція більшості політичної еліти та настрої широких верств суспільства, і розставити правильні акценти. Важливим моментом місцевих виборів-2020 є зміна виборчого законодавства та нові територіальні райони (наприклад, Львівський район Львівської області). У статті ми хочемо показати важливість виборчих програм, які мають практичний аспект і в жодному разі не є пропагандою. Адже пропаганда не розглядається як щось екстраординарне, притаманне країні, яка, скажімо, перебуває у стані війни. У пострадянській політиці межа між політичною аргументацією та пропагандою – неповною чи спотвореною інформацією про результати роботи органів влади.

Виокремлення невіршених раніше частин загальної проблеми. Аналіз програм партій, які висували своїх кандидатів у виборчі списки, свідчить, що вони дуже часто апелювали до загальнонаціональних проблем, забуваючи про регіональні чи локальні болючі теми, а самі лідери опускалися до рівня лідерів-популістів. Тому важливим акцентом у виборчій кампанії є можливість та мотивованість постановки правильних питань і рішень.

Виклад основного матеріалу. Саме місцеві вибори більшість проігнорувала, вважаючи свій вплив незначним. Складні для заповнення бюлетені, епідемічний стан і пригнічуюча статистика також стали для багатьох стримуючим фактором. Було багато політичної реклами у соціальних мережах, прямих зустрічей із виборцями, але елементу залученості або дискусій не вистачило. Очевидно, що деякі з названих атрибутів притаманні й політикам, і соціуму загалом у західних країнах. Головна ж відмінність полягає у ступені використання подібних атрибутів і ставленні до них виборців та суспільства загалом. Адже зрозуміло: політики поводять себе так, як їм дозволяють поводитись їхні виборці [3]. Попри те, що головними суб'єктами виборчого процесу на місцевих виборах були політичні партії, партійність мала другорядне значення. При голосуванні мешканці громад орієнтувалися на персоналії місцевого або національного значення та не дуже цікавилися партійними передвиборними програмами. Але є нюанс: нинішнє виборче законодавство передбачає імперативний мандат. Тобто якщо обраний депутат буде погано працювати або не дотримуватиметься партійної дисципліни, то рішенням партії він може бути відкликаний. До того ж, дискусії не про те, яку вулицю ремонтувати наступною, а про світоглядні речі: як ми плануємо жити наступні 5 років, як можемо зробити наше місто, село, селище зручнішим і комфортнішим для мешканців тощо. Відсутність цікавих новітніх способів вирішення актуальних місцевих проблем зумовила певне невдоволення й пасивність виборців. На жаль, жоден із кандидатів і політичних партій не змогли мобілізувати свого виборця та загалом підсилити інтерес суспільства до цієї виборчої кампанії [4].

В останні кілька років популізм в Україні використовують для просування партій-“проектів”, які створені, насамперед, для обстоювання

певних бізнес-інтересів. Це робить його доволі успішною, принаймні у короткотривалій перспективі, технологією. З іншого боку, спостерігаємо загострення електоральної конкуренції між популістськими політичними гравцями. Вражаючий успіх деяких популістів, які не здатні виконати свої нереальні обіцянки, легко може обернутися таким самим вражаючим крахом. Український популізм надто гнучкий, багатовимірний феноменом, тому, на нашу думку, у найближчі роки залишиться, хоча й у інших формах і з іншими лідерами, впливовим чинником політичної боротьби в Україні [5].

Особливо загрозливим є домінування популізму під час війни, агресивного мілітарного тиску на Українську державу з боку Росії. Саме в цьому контексті популізм у сучасних масштабах, формах і впливах стає головною загрозою національній безпеці України.

Зазначене поширення популізму означає не лише використання певної риторики, головно й формування особливої картини світу, творення специфічної суспільної реальності. Популізм (насамперед у набутих в останній період масштабах і формах) перестав бути просто конкурентною технологією боротьби за прихильність виборця. Наразі він є чинником, який визначально впливає на структурування, на напрями і динаміку політичних та соціальних змін, на діяльність державних, політичних, економічних, соціальних інституцій, на трансформацію старих і творення нових.

У період трансформаційних процесів українського суспільства проблема політичних конфліктів є важливою і актуальною, оскільки перехід від одного політичного режиму до іншого різко посилює дію конфліктогенних факторів в усіх сферах суспільної життєдіяльності. Водночас загострюється боротьба за статус і ресурси, права та вплив найрізноманітніших суб'єктів: політичних еліт, регіонів – центру, груп – лобі, трудових колективів і власників підприємств, профспілок та лідерів, партій і суспільних груп, великих та малих національних спільнот, різних гілок влади [6].

До того ж, від партій і кандидатів лунали серйозні передвиборні обіцянки. Як це буде виконуватися? Завдання громадського сектору – не дати забути про те, що було обіцяно, а потім спитати. Не треба чекати 5 років, щоб підсумувати. Уже через пів року потрібно вимагати від місцевих політиків озвучення реальних механізмів вирішення певних проблем. У міжвиборчій період виборці також мають знати, як саме вирішуються питання, які їх турбують.

Потрібно проводити роботу з мешканцями, пояснювати, задля чого важливо брати участь у виборах, долучатися до ухвалення рішень на місцевому рівні та за допомогою яких інструментів прямої демократії це можна робити [7].

У подібному середовищі населення, яке на собі відчуло обвал соціального статусу та доходів, побачило у звинуваченнях у корупції єдиний спосіб висловити своє розчарування в політичній еліті, оплакувати втрату своїх несправджених сподівань 1989 р., водночас повністю відкидаючи власну відповідальність за теперішні умови життя. Для лібералів це стало

справжньою політичною нагодою: антикорупційна програма виглядала доцільнішою, ніж альтернативні програми, які базувалися здебільшого на злості (люстрація або ксенофобський націоналізм).

Абсолютна більшість впливів і змін, які відбуваються внаслідок домінування популізму, є деструктивними з огляду на перспективи демократичного розвитку України та (насамперед в останні місяці) збереження нею державного суверенітету і територіальної цілісності. Назвемо найбільш загрозливі: внаслідок впливу популізму формується надмірно спрощена картина суспільно-політичної реальності, наявних проблем і завдань, соціальних потреб, інтересів та ідентичностей [8].

Очевидно, що деякі з названих атрибутів притаманні у західних країнах і політикам, і соціуму загалом. Головна ж відмінність полягає у ступені використання подібних атрибутів і ставленні до них виборців та суспільства загалом. Популістський дискурс схильний замінити їх аморфною, неструктурованою сутністю, яку він позначає як “народ”.

Популізм сповільнює, а потім і блокує артикуляцію інтересів суспільних груп, ускладнює можливості представлення і захисту. Подібно він впливає на визначення та реалізацію національних інтересів.

У цьому контексті доцільно зазначити потребу деякої ревізії окремих елементів популістського бачення історії, які сучасні українські навчальні посібники успадкували від радянської, а почасти і від української народницької історіографії. Йдеться про надмірно критичне зображення представників вищих верств суспільства, насамперед іноетнічних, а з іншого боку – певну ідеалізацію народу як сукупності “простих людей”. Вважаємо, що в підручниках і навчальних посібниках із історії доцільно досить чітко зазначити не лише привілеї, експлуатацію трудящих мас, зловживання владою, негативні характеристики вищих соціальних верств, але й акцентувати увагу на певних важливих для суспільства функціях еліти, її позитивній ролі у розвитку культури, науки, держави та права, військового мистецтва, тобто її соціальній відповідальності [9].

На цих виборах одноосібного переможця немає. За більшістю показників (кількість депутатів місцевих рад, кількість сільських, селищних, міських голів – це агрегований рейтинг) лідирує партія “Слуга народу”. З невеликим відривом від неї – дві опозиційні партії, а саме: “Європейська солідарність” і ОПЗЖ. Серед лідерів також є партії “Батьківщина” та “За майбутнє”. Але жодна з цих партій не отримала більшості в жодному регіоні. Єдина партія, яка зуміла вибудувати свою бізнес-модель, що дає їй змогу завжди залишатися на плаву, – це “Батьківщина”. У її центрі безумовно є харизматична лідерка Ю. Тимошенко, яка активна і уособлює сильну політичну фігуру, яка має вагомий партактив на всіх рівнях.

Цю пропозицію не доцільно розуміти як заклик до офіційного заохочення консервативної інтерпретації історичного процесу. Можливо, ширшим контекстом такої “депопулізації” масової історичної освіти могло б стати її осучаснення, на засадах формування більш “інклюзивної”, в

етнічному, соціокультурному, також гендерному аспектах версії української історії [10].

У контексті боротьби з популізмом, мабуть, доречніше говорити про протидію цьому явищу, ніж про подолання його, адже популізм є обов'язковим “супутником” політики бути цілком подоланим. Проте його прояви потрібно обмежувати, адже вони призводять до дестабілізації в суспільстві та політикумі, чинячи деструктивний вплив на політичну систему країни.

Проблемою протидії явищу популізму є вкрай обмежені можливості держави в цій сфері. Безпосередньо деструктивними зазвичай є не самі популістські дії, а їхні соціальні наслідки, і правовий зв'язок між ними відстежити дуже важко (за винятком окремих випадків, які пов'язані закликами до повалення існуючого режиму або розпалювання міжетнічної чи міжрелігійної ворожнечі). Отож, головним суб'єктом протидії популізму фактично є громадянське суспільство та його інститути. Проте держава повинна надавати підтримку громадянським інститутам у процесі протидії популізму, а іноді навіть ініціювати відповідні дії [11].

Популізм є реакцією на різноманітні соціальні, економічні, етнічні та інші суспільні проблеми і живиться ними, паразитує на них. Відповідно, кризові суспільні ситуації є “поживним ґрунтом” для його розвитку. Саме така ситуація простежується на сьогодні в Україні. Зрозуміло, що основним механізмом протидії популізму є підвищення рівня політичної культури. Проте в умовах соціально-економічної та зовнішньополітичної кризи цього недостатньо [12]. Держава та інститути громадянського суспільства мають активізувати свої зусилля в цій сфері, до того ж держава має взяти на себе функції координатора для забезпечення системності та синхронізації процесів.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Перша особливість: ці вибори відбувалися в умовах вкрай розбалансованого і недосконалого Виборчого кодексу. Про це свідчить навіть те, що в ході виборчої кампанії у вересні парламент намагався внести зміни до цього кодексу. Таким чином, низка проблем, які були на виборах, були обумовлені саме недосконалістю законодавства. Друга особливість: місцеві партії, які не мають суттєвого впливу на виборах парламентських, частіше за все взагалі не беруть в них участь. У соціологічних опитуваннях значна частина респондентів робить інакший вибір голосування за конкретну партію, коли йдеться про місцеві і парламентські вибори одночасно. На загальнонаціональних виборах визначальну роль відіграють рейтингові політичні лідери, партії, які вони очолюють. Третя особливість: чергові загальнонаціональні вибори у нас відбудуться в 2025 р., і до цього суспільству необхідно готуватись.

Місцеві вибори засвідчили, що демократія в Україні працює – вибори були конкурентними та загалом відповідали виборчому законодавству. Проте виборче законодавство, за яким відбулися ці вибори, було найгіршим за всю історію незалежності. Ідею “відкритих списків” було повністю дискредитовано. По факту ми отримали не відкриті списки, а ускладнену

звичайну пропорційну систему. Виборець не обирав кандидатів, він вибрав політичну силу, і мандати отримали передусім кандидати, які мали прохідні місця у єдиному виборчому списку.

Список використаної літератури

1. Антропологічний код української культури і цивілізації : у 2 кн. Кн. 1 / О. О. Рафальський, Я. С. Калакура, В. П. Коцур, М. Ф. Юрій. Київ : ІПіЕНД ім. І. Кураса НАН України, 2020. 432 с.
2. Геєць В. М. Феномен нестабільності – виклик економічному розвитку / В. М. Геєць ; НАН України ; ДУ “Інститут економіки та прогнозування НАН України”. Київ : Академперіодика, 2020. 456 с.
3. Куян І. Забезпечення верховенства державної влади як необхідна передумова ефективності управління суспільством // Право України. 2015. № 5. С. 39—46.
4. Легін Л. М. Законодавчий процес в Україні: теоретико-правове дослідження : монографія. Дрогобич : Коло, 2015. 134 с.
5. Ліскович М. Місцеві вибори-2020: підсумки, тенденції та що буде далі. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-elections/3142240-miscevi-vibori2020-pidsumki-tendencii-ta-so-bude-dali.html> (дата звернення: 20.03.2021).
6. Мацюк А. А. Становлення громадянського суспільства як соціальної основи народовладдя // Публічне право. 2015. № 3 (19). С. 113—120.
7. Махончук Б. С. Виборча система як динамічний інститут демократії // Публічне право. 2016. № 1 (21). С. 82—89.
8. Майданик О. О. Перспективи розвитку виборчої системи України // Порівняльно-аналітичне право. 2018. № 3. С. 74—77.
9. Розвиток громадянського суспільства України в умовах внутрішніх і зовнішніх викликів / В. М. Яблонський, О. М. Балакірева, Т. В. Бельська [та ін.] ; за ред. О. А. Корнієвського. Київ : НІСД, 2016. 72 с.
10. Подорожна Т. С. Правовий порядок: теоретико-методологічні засади конституціоналізації : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2016. 536 с.
11. Публічне урядування, права людини і демократія: регіональний зріз євроінтеграції : монографія / Т. О. Карабін, Я. В. Лазур, М. В. Менджул [та ін.] ; за заг. ред. М. В. Савчина. Ужгород : Вид-во УжНУ “Говерла”, 2015. 320 с.
12. Таланчук П. М. Державотворчий потенціал української нації. Київ : Університет “Україна”, 2015. 355 с.

Статтю подано: 20.04.2021

Статтю схвалено: 28.05.2021

Kiyanka Iryna Bohdanivna

*Lviv Regional Institute for Public Administration of the National Academy
for Public Administration under the President of Ukraine Ph.D. in political
sciences, associate professor of the European Integration and Law Department*

ORCID: 0000-0002-3100-7796

e-mail: kiyanka@i.ua

2020 LOCAL ELECTION IN THE CONTEXT OF MODERN CHALLENGES

Problem setting. The flourishing of populism in recent years is caused, in our opinion, by an important factor – the current political bankruptcy of the Ukrainian left forces related, some way or another, to the Soviet past. Under the conditions of the authority concentration in the hands of the centrists and right centrists, the public request for social justice and more equal access of the citizens to the basic social benefits has lost common in the previous decades mechanisms of political representation. Thus, it was populists who touched on this topic and filled in the empty social and political niche.

The positions of the majority of the political elite and the mood of the general public are apparently similar within the scope of this aspect. The citizens unsatisfied first of all with their economic position, which worsened sharply under the conditions of war and crisis, hope that the reforms will become the tool for the improvement of their lives. However, the reforms, in the direction of which the Ukrainian government has been mowing after the Euromaidan and which are supported by the international donors and strategic allies of Ukraine, focus on the value-based choice, which is quite different from the intrinsic to the majority of Ukrainians aspiration for “social justice”.

Recent research and publications analysis. This problem was studied by such scientists as V. Haiets, O. Maidanchyk, T. Podorozhna, B. Makhonchuk, O. Yushchuk, and other scientists.

Highlighting previously unsettled parts of the general problem. Analysis of the parties' programs, which nominated their candidates for deputies, found out discrepancies in their area of focus with important for the citizens problems. Some issues are covered very generally, and promises are not backed up with the mechanism of realization. Particularly, the economic block of issues related to the filling of local budget and development of local economy very faintly touches all subjects of the election process. Promises for the provision of additional benefits to medical workers, educators, and socially disadvantaged categories do not explain from which resources these promises will be funded. Moreover, election campaigns paid little attention to the demographic problem.

Paper main body. Most citizens ignored the local election as they considered their role insignificant. Complicated ballots and oppressive epidemiologic statistics also became a constraining factor for many people. There was plenty of political advertisement in social media, direct meetings with electors, but there was a lack of the element of involvement or discussions.

Apparently, some of the mentioned attributes are intrinsic to the politicians and public in general in western countries as well. But the main difference lies in the level of application of such attributes and the attitude to them of electors and society in general. Since it is clear: politicians act the way their electors allow them to act.

Conclusions of the research and prospects for further studies. Although the main subjects of the local election process were political parties, the party principle was of secondary meaning. During the election, the citizens of the hromads (communities) focused on the candidates of local or national level and were not interested in the election programs of the parties. But there is one detail: the current election legislation provides the imperative mandate. That is, if an elected deputy does not work well or does not follow party discipline, they can be dismissed by the decision of a party. Discussions not about which street shall be reconstructed next, but about the outlook on life and related things: how we are planning to live the next 5 years, how we can make our city more convenient for the citizens, etc. The absence of interesting innovative ways of solution of relevant local problems caused some kind of weariness and inactivity of electors. Unfortunately, none of the candidates and political parties did manage to mobilize their electors and heighten the interest of society in this election campaign.

The first feature – this election was conducted under the conditions of quite unbalanced and non-perfect Electoral Code. It can be proved by the fact that during the election campaign – in September – the parliament tried to introduce amendments to the Code. Thus, the range of problems taking place during the election was caused by the imperfection of the legislation. Secondly, local parties, which do not have significant influence during parliamentary elections, most often do not participate in them at all. In sociological polls, quite big part of respondents chooses different parties for local and parliamentary elections. During nation-wide elections, significant role play popular political leaders and parties headed by them. Secondly, the next nationwide election in our country will be held in 2025.

Key words: public administration; democracy; populism; public values; modern society; citizen.

References

1. Rafalskyj, O. O., Kalakura, Ya. S., Koczur, V. P., Yuriy, M. F. (2020). *Antropologichnyj kod ukrajinskoyi kultury i cyvilizaciyi*. (Vol. 1, 432 p.). Kyiv: IPIEND im. I. Kurasa NAN Ukrayiny [in Ukrainian].
2. Geyecz, V. M. (2020). *Fenomen nestabilnosti – vyklyk ekonomichnomu rozvytku*. Kyiv: Akademperiodyka. 456 p. [in Ukrainian].
3. Kuyan, I. (2015). Zabezpechennya verkhoventva derzhavnoyi vlady yak neobxidna predumova efektyvnosti upravlinnya suspilstvom. *Pravo Ukrayiny*, № 5, pp. 39-46 [in Ukrainian].
4. Legin, L. M. (2015). *Zakonodavchyy proces v Ukrayini: teoretyko-pravove doslidzhennya*. Drogobych: Kolo. 134 p. [in Ukrainian].

5. Liskovych, M. (2021). *Miscevi vybory-2020: pidsumky, tendencyi ta shho bude dali*. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-elections/3142240-miscevi-vibori2020-pidsumki-tendencii-ta-so-bude-dali.html> [in Ukrainian].
6. Macyuk, A. A. (2015). Stanovlennya gromadyanskogo suspilstva yak socialnoyi osnovy narodovladdya. *Publichne pravo*, № 3 (19), pp. 113-120 [in Ukrainian].
7. Maxonchuk, B. S. (2016). Vyborchy systema yak dynamichnyj instytut demokratiyi. *Publichne pravo*, № 1 (21), pp. 82-89 [in Ukrainian].
8. Majdanyk, O. O. (2018). Perspektyvy rozvytku vyborchoyi systemy Ukrayiny. *Porivnyalno-analitychne pravo*, № 3, pp. 74-77 [in Ukrainian].
9. Yablonskyj, V. M., Balakiryeva, O. M., Byelska, T. V. et al. & Korniyevskogo, O. A. (Ed.). (2016). *Rozvytok gromadyanskogo suspilstva Ukrayiny v umovax vnutrishnix i zovnishnix vyklykiv*. Kyiv: NISD. 72 p. [in Ukrainian].
10. Podorozhna, T. S. (2016). *Pravovyj poryadok: teoretyko-metodologichni zasady konstitucionalizaciyi*. Kyiv: Yurinkom Inter. 536 p. [in Ukrainian].
11. Karabin, T. O., Lazur, Ya. V., Mendzhul, M. V. et al. & Savchyna, M. V. (Ed.). (2015). *Publichne uryadivannya, prava lyudyny i demokratiya: regionalnyj zriz yevrointegraciyi*. Uzhgorod: Vyd-vo UzhNU "Goverla". 320 p. [in Ukrainian].
12. Talanchuk, P. M. (2015). *Derzhavotvorchij potencial ukrayinskoyi naciyi*. Kyiv: Universytet "Ukrayina". 355 p. [in Ukrainian].

Paper submitted: 20.04.2021

Paper accepted: 28.05.2021

Цитування: Кіянка І. Б. Місцеві вибори-2020 у контексті сучасних викликів // Демократичне врядування : наук. вісн. Вип. 1(27) / за заг. ред. чл.-кор. НАН України В. С. Загорського, доц. А. В. Липенцева. Львів : ЛПІДУ НАДУ, 2021. URL : www.dv.lvivacademy.com. (DOI: <https://doi.org/10.33990/2070-4038.27.2021.239196>).

Citation: Kiianka, I. B. (2021). *Mistsevi vybory 2020 v konteksti suchasnykh vyklykiv*. *Democratic governance*, Issue 1(27). URL : www.dv.lvivacademy.com. (DOI: <https://doi.org/10.33990/2070-4038.27.2021.239196>).